

Душан Ј. Љумовић: ТАКО ЈЕ ТО БИЛО, Београд 2002.

Грађевински инжењер Душан Љумовић, један од најистакнутијих градителја Луке Бар, био је прво технички директор Луке, а затим њен генерални директор. Изградњу најјужније југословенске луке доживљавао је као велику битку за Црну Гору и Србију, за јужну половину државне територије, осјећао ју је скоро као умјетничко дјело. Припадао је генерацијама које су учествовале у послератној обнови и изградњи земље. Њима се пружила прилика да остваре радне побједи, да створе вриједности равне онима које су извојевали борци НОБ-а.

Инг. Љумовића непрекидно заокупља тема изградње Луке. Претходне 2001. године објавио је код истог издавача "Стручне књиге" дјело *Уз изградњу Луке Бар*, која је претежно испуњена стиховима, а у додатку доноси сажету информацију о Луци. За све вријеме живота и рада у Бару, на сложеним пословима изградње Луке, Љумовић је водио дневник, сакупљао документацију, што му је послужило као "грађевински материјал" за књигу. У периоду од јануара до краја јула 2002. написао је обимну и документовану књигу под насловом *Тако је то било*. Претходно је написао хронолошку скицу за коју је припремио копије дописа, извјештаја, информација, уводних излагања, исјечака из новина и др. Писао је о своме раду, о сарадницима, о средини, о тешкоћама, препре-

кама. Овај рад је у великој мјери колективан, сараднички, изградња Луке обављена је без претходног искуства инжењера, техничара и радника.

Свој радни вијек Љумовић је подијелио на неколика периода: средњошколско образовање, студије и касније радне обавезе. Као друштвен човјек, на почетку књиге спомиње другове из гимназије са којима је заједно пошао на студије. Иако су се разишли (1946) по разним факултетима, читавог живота задржали су присан и пријатељски однос.

Након завршетка Грађевинског факултета у Београду, прво Љумовићево радно мјесто било је ХЕ Ливеровићи у Никшићу. Тамо је упознао ауторитативног инжењера Лапчевића од кога је као стручњака доста научио. Он му се допао и као човјек, па је његову фотографију ставио на насловну страну књиге.

Љумовић је сликовито и сугестивно писао о своме раду и кретању на првом као и на каснијим радилиштима. У Ливеровићима је вршено пробијање тунела и бетонирање брана. Пропратна појава на градилишту били су кварови машина, сукоби радника са руководством, напрслине у бетону и др. Приказао је радни ентузијазам градителја у овом периоду и тежњи да се млади људи удаље од времена рата и немаштине и учине своју земљу и живот у њој богатијима и привлачнији-

ма. Љумовић је у раду покушавао да примијени иновације до којих је могао доћи, те новине је затим приказивао у стручним публикацијама. Такве теме није уносио у књигу *Тако је то било* која је намијењена широј публици.

На никшићком градилишту провео је више од двије године, затим је прешао на велико градилиште Луке у Бару.

Љумовић брзо сабира искуство до кога је дошао у раду на стручном и друштвеном плану. Извлачи опште закључке, истиче моралне и друге појаве, као ону из анегдоте о врапцу, крави и мачки. Али његова основна девиза, које се више пута дотиче, јесте о праведности, правичности, што налази примјену у руковођењу... Он каже: "Човек је онолико човек колико може бити праведан". И то му је мото књиге. У своме раду изградио је читав систем норми и поступака које је примјењивао у раду и колективу. Имао је још један принцип од ширег друштвеног значаја - да се не узима из опште касе што није предвиђено, намијењено за трошење. При томе има у виду сиромаштво људи и краја, али сматра да је довољно што заједница даје инвестиције за изградњу великог објекта. Из књиге се виде различите супротности у колективу, у средини, међу руководећим тимом. Оне такође постоје између Барске луке и других југословенских пристаништа, као и међу другим сродним групацијама у привреди и друштву.

Љумовић је посјећивао многе југословенске и европске луке да би сакупио искуства и вршио поређења, као и остварио сарадњу за изградњу Луке Бар. Годинама је ова Лука сарађивала са Луком у Сплиту и неким другим далматинским лукама. Сарадња са тим колективима била је успешна, о тој сарадњи Љумовић у књизи шире говори и похвално се изражава.

По истом задатку и са истим циљем Љумовић је боравио у Француској гдје је обогатио своје знање о лукама. Том

приликом, и узгред, поредио је два друштвена система. Запазио је супротан однос према раду: у Француској тај однос је претежно одговоран, код нас комотан. Али примијетио је код Француза велику необавијештеност обичних људи о нашем народу и земљи.

Аутор говори о своме положају у Луци, о међуљудским односима. Описао је неке "тешке састанке", и навео два супротна принципа организације рада. Један је изражен народном пословицом: "Вежи коња где ти газда каже", а други је израз његовога схватања положаја слободног градитеља: "Не, него га вежи где треба, јер су ово велике инвестиције, а стални су притисци за ненаменско трошење новца".

Љумовић се не држи строго и стриктно "инжењерске" тематике када прича о изградњи Луке, него проширује тему, освјетљава и оно што је са Луком у вези, служи се књижевним примјерима, народним, старим и савременим, да би боље оживио излагање и приказао атмосферу.

Он критички приказује однос директора Луке, који му је неко вријеме био надређен, док је Љумовић био технички директор, али не наводи име личности него његову функцију ("Нек иде на функцију, тим пре што није жив. Желео сам да оно понашање не везујем за име и презиме"). То је обзирно, хумано, витешки иако није довољно информативно.

Аутор говори о друштвеним збивањима, о односу општине Бар и савезних органа према овоме великом објекту и о његовом повезивању са пругом Београд - Бар. Такође, Љумовић прати токове новца према Луци и говори о његовим застојима. Изградња Луке усвојена је 1950, а почела је 1952, радови су тек 1956. кренули убрзано, а нарочито 1957. године.

Љумовић је указао на бројне пропратне појаве које вуку у супротном смјеру од онога што је планирано и пројектовано у изградњи. Руководство Луке има нижи друштвени статус него

политички и државни кадрови, директиве долазе од тих форума, од ЦК ЦГ према Луци, и од општине, што је нормално. Али неки људи из власти лако се упуштају у оцјењивање и коментаришање стручних градитељских радова. Љумовић је имао много прилика за незадовољство, па и за отпор, бранио је објекат у изградњи и струку од политике и њене произвољности. Али, с друге стране, често је наилазио на подршку код руководећих људи у Црној Гори. Највиши руководиоци су му нудили високе положаје у политици, али он је желио да ради у привреди, на словима који су од трајног значаја јер је вјеровоа да ће изграђено остати као спомен једног времена и једног колектива.

То илуструје један састанак на коме је дошла до изражаја субординација. Министар који је присуствовао каже да "Лука Бар није 99% задатака извршила". Љумовић слуша и преслишава се, па закључује да нема ниједног задатка из његовог сектора који није извршен прије рока. "Али слушам и себи кажем: Мичи се из оваквога друштва!"

Љумовић је као стипендиста у Београду стално помишљао на моралну обавезу да се одужи Црној Гори. Ту обавезу више пута спомиње у књизи. Зато није био упоран у одласку из Бара. То је етички, друштвени однос на релацији лично - друштвено, приватно - заједничко. Али је схватао себе и друге стручне људе као слободне ствараоце. Када је на почетку свога радног вијека упитао директора шта да ради, одговорио му је: "Шта ти се каже". Он размишља: "Ја учим 20 година, студирам на Грађевинском факултету, положим око 50 испита и дипломирам са одличном оценом, могу да радим што сам научио, па нека нађе другога који ће да ради шта му он каже".

Млад и полетан, а изнад свега одговоран, Љумовић је једно вријеме имао директора са ким се није слагао, који му је био "кочничар", и то је трајало

седам и по година у изградњи прве фазе Луке. Израз "кочничар" изражава њихов однос и положај у предузећу. Љумовић је имао принцип у раду: "Свој став свакоме реци, а никоме га не намећи, нити агитуј за њега". Овакве разлике у схватању права и дужности јављају се у периоду самоуправљања. У предузећима избијају супротности, неки људи неће да раде, не поштују рокове нити квалитет посла. Љумовић као директор лакше се споразумијевао са радницима него са нижим руководећим тимом.

Он је 1963. постао директор предузећа за истраживање нафте "Црна Гора" - Бар. Ову дужност невољно је прихватио јер није био сасвим стручан за ову област. Први задатак који је себи поставио као директор био је сарадња са стручним људима у радној организацији.

Систематско истраживање нафте у Црној Гори почиње 1949. оснивањем првог домаћег предузећа. У томе циљу била су предвиђена велика новчана средства, тежило се да се што раније одговори на питање: има ли у Црној Гори нафте и гаса. Набављена је моћна гарнитура машина за бушење земље до дубине 5500 метара. Предузеће је постојало до 1966. Љумовић је остао у њему само три године, то вријеме је сматрао изгубљеним. Затим је изабран за генералног директора Луке Бар.

Предмет ове књиге је изградња велике капије Црне Горе и Србије на Јадрану. Пруга Београд - Бар спаја пространо залеђе са Луком, а Лука је повезана са урбанистичким планом града Бара.

Књига *Тако је то било* садржи много биографских података. Пословни одбор Луке Бар предложио је инжењера Љумовића за Тринаестојулску награду. У томе опсежном тексту наведени су многобројни подаци о његовом раду и стваралаштву. Ту су дате његове многе функције, задужења, признања, одликовања, чланство у разним организацијама и тијелима, наве-

дени су његови стручни радови и њихово публиковање.

Љумовић је привредник који је склон документарности, а то је веза материјалне производње и науке, као услов за научноистраживачки рад. У књизи су дати бројни подаци о његовим активностима и о раду других ди-

ректора Луке. Поред тога, а то је изузетна појава код техничке интелигенције, Љумовић се о многим темама и идејама изражава у стиховима, у форми пјесме, не да би се представио као пјесник, него да би дао одушка својим осјећањима и идејама. Пјесничка активност заслужује посебан третман.

Јован ЧАЂЕНОВИЋ